

EU:n perusoikeusviraston tutkimus:

LAPSEN OIKEUS TULLA KUULLUKSI EI TOTEUDU RIITTÄVÄSTI

Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) kymmenessä Euroopan maassa toteuttama tutkimus osoittaa, että lasten oikeus tulla kuulluksi heitä koskevissa oikeusprosesseissa toteutuu vaihtelevasti. Suomessa haasteena ovat erityisesti oikeusprosessien pitkittyminen sekä puutteelliset henkilöresurssit.

Tutkimuksesta käy ilmi, että lasten osallistumisessa sovellettavat käytännöt vaihtelevat huomattavasti paitsi jäsenvaltiosta toiseen, myös jäsenvaltioiden sisällä, eivätkä käytännöt ole aina lapsiystävällisiä. Erityisesti rikosoikeudellisissa menettelyissä lapsen oikeus tulla kuulluksi on kuitenkin toteutunut viime vuosina aiempaa paremmin.

Vaikka Suomen maaraportin mukaan ammattilaisten koulutus- ja kuulemistavat ovat kehittyneet, ei kaikilla lapsia oikeusprosesseissa kuulevilla edelleenkään ole riittävää erityiskoulutusta.

”On pidettävä huoli resurssien ohjaamisesta niin, että lasta kuulee paikkakunnasta riippumatta aina tehtävään koulutettu henkilö”, sanoo tutkija Anni Sams Ihmisoikeusliitosta.

Tutkimusta varten haastateltiin asiantuntijoita, joilla on kokemusta lasten kuulemisesta ja lapsille tiedottamisesta oikeusprosesseissa. Siviilioikeudellisissa asioissa keskityttiin lasten asemaan huoltoriitatapauksissa, rikosoikeudellisissa prosesseissa puolestaan väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi tai todistajiksi joutuneisiin lapsiin.

Yhtenäiset menettelytavat puuttuvat

Suomen maaraportista käy ilmi, että yhtenäisiä menettelytapoja lasten kuulemisesta ja lapsille tiedottamisesta oikeusprosesseissa on vähän. Vakiintuneiden käytäntöjen puute korostuu erityisesti siviilioikeudellisissa prosesseissa, kuten huoltoriidoissa. Välttämättä lasta ei kuulla ollenkaan, vaikka kyse on hänen elämäänsä dramaattisesti vaikuttavista oikeudellisista päätöksistä.

Haasteena lapsen kuulemisessa on ammattilaisten mukaan myös vanhempien tahallinen ja tahaton vaikutusvalta lapseen.

”Erityisesti siviiliasioissa on tärkeää painottaa lapselle, ettei vastuu oikeuden päätöksestä ole lapsella, eikä lapsen tulisi koskaan kokea painetta valita vanhempiensa välillä”, toteaa tutkija Anni Sams Ihmisoikeusliitosta.

Lapsen oikeus saada tietoa

Lapselle tiedottaminen on edellytys aidon osallisuuden toteutumiseen oikeusprosesseissa. Käytännössä vaihtelu on suurta sen suhteen, millä tavalla lapsille annetaan tietoja ja milloin, kuka tietoja antaa, mistä tietoja annetaan ja miten niitä annetaan. Viranomaisten tulisi varmistaa, että lapsen vanhemmista riippumaton luotettava henkilö tukee lasta ja tiedottaa hänelle prosessin kulusta kaikissa oikeudenkäyntimenettelyn vaiheissa. Lapsen kuuleminen ja lapselle tiedottaminen tulee tehdä lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

”Lapsille tulisi antaa konkreettista tietoa esimerkiksi heidän oikeuksistaan ja menettelyn vaiheista pienissä erissä ja helposti ymmärrettävässä muodossa”, sanoo tutkija Anni Sams Ihmisoikeusliitosta.

Haavoittuvimmassa asemassa olevien lasten huomioiminen

Lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä tulee vahvistaa monella tapaa. Lapsen kuulemiskerrat on rajattava mahdollisimman vähäisiksi ja paikalla tulisi olla vain muutamia koulutettuja ammattilaisia. Lisäksi kuulemiset tulee toteuttaa viihtyisissä, lapsille soveltuvissa tiloissa ja viivytyksittä.

Haavoittuvimmassa asemassa olevien, kuten vammaisten tai hiljattain maahan muuttaneiden lasten kuulemiseen tulee myös kiinnittää huomiota. On varmistettava, että vammaisia lapsia kuullaan asiantuntevasti. Lapsia on kuultava ja heille on annettava tietoa kielellä, jota he ymmärtävät riittävästi. Tarvittaessa on hyödynnettävä ammattimaisia käännös- ja tulkkaukspalveluja.

Tietämystä lapsen oikeuksien sopimuksesta ja lapsiystävällisestä oikeudenkäytöstä on lisättävä. Oikeudellisiin päätöksiin tulee sisällyttää selostus siitä, mitä pidetään lapsen etuna ja millä perusteilla ja miten sitä on punnittu suhteessa muihin seikkoihin. Tutkimusraportti osoittaa, että vain harva ammattilainen käyttää työssään Euroopan neuvoston lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivoja, joissa konkretisoidaan lasten oikeuksien näkökulman toteuttamista oikeusprosesseissa. YK:n lapsen oikeuksien sopimus edellyttää, että lapsen etu otetaan ensisijaisesti huomioon kaikissa lapsia koskeissa oikeusprosesseissa.

Suomessa tutkimuksen toteutti Ihmisoikeusliitto. Tutkimusta varten haastateltiin 50 alan asiantuntijaa. Ihmisoikeusliitto toimii EU:n perusoikeusviraston yhteyskeskuksena Suomessa yhdessä Åbo Akademin Ihmisoikeusinstituutin kanssa. Suomen maaraportissa esitetyt näkemykset eivät välttämättä edusta FRA:n kantaa.

Lisätiedot:

Anni Sams, tutkija, Ihmisoikeusliitto puh. 044 742 0410

EU:n perusoikeusviraston tutkimus: <http://fra.europa.eu/en/media/press-packs/child-friendly-justice>

Suomen maaraportti: <http://fra.europa.eu/en/country-data/2015/country-reports-comparative-report-children-and-justice>

